

Степан КУБІВ: АГРАРНИЙ СЕКТОР ПЕРЕТВОРЮЄТЬСЯ В ОСНОВНУ БЮДЖЕТОФОРМУЮЧУ СФЕРУ УКРАЇНСЬКОЇ ЕКОНОМІКИ

Stepan KUBIV: AGRICULTURAL SECTOR IS TURNING INTO THE MAIN BUDGET-FORMING FIELD OF THE UKRAINIAN ECONOMY



Позитивні зрушення, які намітилися в національній економіці в останні роки, великою мірою зумовлені збільшенням обсягів виробництва й нарощенням експорту в аграрному секторі. Значний потенціал до подальшого зростання вітчизняного АПК пов'язується із впровадженням інноваційних технологій та введенням додаткових потужностей у переробно-харчовому сегменті, що дасть можливість збільшити обсяг виробництва продукції з високою доданою вартістю. Стосовно перспектив розвитку аграрного сектора національної економіки ми звернулися до Першого віце-прем'єр-міністра України – Міністра економічного розвитку і торгівлі України **Степана Івановича Кубіва**.

– Що, на ваш погляд, може дати найбільший поштовх для розвитку українського АПК з огляду на кон'юнктуру світових ринків та унікальні природні й кліматичні особливості сільського господарства в Україні?

– Аграрні реформи, які проводяться в нашій країні, ринкові принципи господарювання, вступ до СОТ та інші зміни дозволили наростити виробництво аграрної продукції та збільшити обся-

ги її експорту. Аграрний сектор перетворюється із традиційно високо дотаційної в основну бюджетоформуючу сферу української економіки. У цьому велика заслуга самих аграріїв, які стежать за новітніми засобами ведення господарства та використовують інновації у виробництві. Велику роль зіграла й аграрна наука.

Виробники своєчасно виходять на нові ринки, реагують на зміну попиту на певні види продукції у світі, користуються можливостями, які для них створює уряд. Звісно, розвивається кооперація, логістика, в тому числі мережа портових елеваторів, послуги транспортування, імплементуються міжнародні митні процедури, вимоги щодо якості продукції тощо.

У цілому потенціал АПК дуже потужний. Адже за період з 2000 року питома вага експорту продукції сільського господарства і продовольчих товарів у загальних обсягах зросла із 10,7% до 41% і досягла у 2017 році 18 млрд дол. США. За всі роки незалежності, враховуючи й найбільш кризові періоди, щорічно було позитивне сальдо в торгівлі продукцією аграрного сектору, а за 2015-2017 це сальдо досягло стабільних позитивних показників на рівні 11-13 млрд дол. США.

Це серйозна цифра у платіжному балансі держави. Адже в останні роки Україна стала одним зі світових лідерів з експорту соняшникової олії, ячменю, пшениці, кукурудзи, сої, ріпаку, меду та деяких інших видів продукції.

Однак сучасна аграрна політика держави потребує й суттєвої модернізації. Потрібно вдосконалити державне регулювання, щоб здійснити відповідні структурні зміни в агропромисловому виробництві, сформуванню повноцінний внутрішній ринок продовольства, забезпечити високу якість необхідних продуктів харчування.

– Що планує робити уряд у цьому напрямі?

– Уряд налаштований на перегляд державної політики щодо підтримки розвитку тваринництва, садівництва, доцільно розширити вирощування необхідного асортименту овочевої продукції, має розвиватися тепличне господарство

з урахуванням сезонності щодо певних продуктів. Варто збільшити виробництво інших видів продукції, які на сьогодні є дефіцитними.

Важливим поштовхом для підвищення конкурентоспроможності українського аграрного сектору стане запровадження ринку землі. Але це питання комплексне й потребує зваженого підходу, якісної підготовки та проведення цієї важливої реформи. Необхідно забезпечити охорону земель і збереження родючості ґрунтів, а головне – створити ефективного господаря на землі й не допустити зловживань у цій сфері з боку неординарних «латифундистів».

Поряд із цим держава сприятиме розвитку ринкової інфраструктури, вдосконаленню системи фінансово-кредитного забезпечення, страхування сільськогосподарських ризиків, податкового й бюджетного регулювання. Особливо важливим елементом державної політики залишається створення сприятливих умов для конкурентної діяльності дрібних агровиробників як основи для формування середнього класу на селі та збереження унікальної української сільської поселенської мережі.

Звісно, найважливішим пріоритетом уряду щодо аграрного сектору стане підтримка розвитку ринку інновацій, формування системи інноваційно-технічного забезпечення, в якому важлива роль відводиться українській аграрній науці.

Подальша розбудова української моделі аграрної політики враховуватиме особливості й сучасні тенденції розвитку аграрного сектору та сільських територій з використанням кращого світового досвіду, сприятиме максимальному використанню потенційних можливостей сільського господарства й харчової індустрії держави.

– Нині український експорт переважно сировинний. Як змінити його структуру та збільшити експорт агропромислової продукції з високою доданою вартістю?

– Така думка переважає тому, що лівова частка українських поставок сільськогосподарської продукції за кордон традиційно формується за рахунок зернових та олійних культур. Так, за результатами 2017 року частка цих двох груп продукції у загальній вартості українського аграрного експорту перевищила 48%. Водночас решту становлять продукти різного ступеня переробки, а на готові харчові продукти торік припадало лише 16%. Проте існують ринкові перспективи для збільшення експорту продукції з доданою вартістю, оскільки такі продукти менш залежні від цінних коливань на відміну від сировини. Перехід до виробництва такої продукції закладено в основу вибору цього сектору одним із перспективних у рамках Експортної стра-

тегії («дорожньої карти» стратегічного розвитку торгівлі) на 2017-2021 роки, схваленої розпорядженням КМУ в грудні 2017. Згідно з цією стратегією товари з доданою вартістю, зокрема харчові інгредієнти, готові продукти харчування, здорова та органічна продукція, мають найбільшу перспективу.

Ми знаємо, що значні обсяги зернових експортують США, Канада, Аргентина, Бразилія, Франція тощо. Але в цих країнах сформувався потужний АПК з високою доданою вартістю на одного працівника. Наприклад, у США й Канаді – це 91,3 тис.дол., в середньому по ЄС – 29 тис. дол., а в Україні – лише 7 тис.дол. Тобто є над чим працювати. Нарощуючи врожаї, треба думати й про біотехнології, які базуються на глибокій переробці зерна в амінокислоти, корми, біопластики. Українські науковці мають здобутки в цьому напрямі, які треба розвивати. Нарощування масштабів та рівня конкурентоспроможності харчової продукції залежить від сировини, техніки та технологій її переробки і, безумовно, кваліфікованих фахівців. Завдання уряду й бізнесу – забезпечити їх високий рівень.

– Але як забезпечити збут такої продукції?

– Уряд активно працює над розширенням ринків збуту. Ми й надалі посилюватимемо зовнішньоторговельні зв'язки України шляхом укладання угод про вільну торгівлю, сприятимемо нарощуванню поставок до Євросоюзу, Китаю, країн Африки та Близького Сходу.

Ми розробили, а уряд схвалив Експортну стратегію України на 5 років, розробляються секторальні та крос-секторальні стратегії, зокрема для харчової та переробної промисловості. При цьому перед виробниками й експортерами агропродукції також постають важливі завдання – більш активно впроваджувати європейські та світові стандарти якості харчових продуктів, енергійніше розвивати прямі партнерські відносини з іноземними учасниками аграрного ринку. Для цього є всі засоби включно з проектними офісами при Кабінеті Міністрів України та Мінекономрозвитку, які надають фахову допомогу щодо перспективних зовнішніх ринків збуту та особливостей торгівлі.

– Що необхідно зробити, аби збільшити приплив інвестицій у переробно-харчовий сегмент українського АПК?

– За оцінками Національної академії аграрних наук України, на сьогодні в агропродовольчій сфері більш інвестиційно привабливим є сільське господарство. У виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів у 2017 році було спрямовано лише 18,9 млрд грн, тоді як у сільське господарство – 63,3 млрд грн. НААН

визначає цю ситуацію як диспропорцію в агропромисловій діяльності. Хоча в уряді ми ставимо завдання комплексно, щоб вирішувати питання реконструкції, технічного оновлення, переоснащення потужностей харчової промисловості й розвитку її логістичної інфраструктури поряд із сільським господарством. Однак на державному й місцевому рівнях потрібні оновлені інвестиційні стратегії, програми й проекти для створення нових інноваційних, екологічно безпечних, експортоорієнтованих і ефективних потужностей харчової промисловості та відповідної логістичної інфраструктури.

Та й інвесторам потрібен час, щоб переорієнтувати свої стратегії, програми і проекти, отримати необхідні дозволи й узгодження, сформулювати джерела фінансування для будівництва відповідних об'єктів.

Але я переконаний, що нині уряд створив усі необхідні умови для зростання інвестицій в Україну загалом та в АПК зокрема. Інвестувати вигідно саме зараз! Я на цьому наголошую на кожній міжнародній зустрічі.

За оцінками експертів, економічні цикли розвитку агропродовольчого підкомплексу національної та світової економіки в динаміці збігаються, тому слід очікувати, що в найближчі роки темпи зростання цін на світовому ринку харчової продукції перевищать відповідні показники у сфері сільськогосподарської продукції.

– Як зробити, щоб аграрії модернізували свої виробничі потужності?

– Вирішення цієї проблеми в Україні залишається одним із нагальних завдань державної політики. Перспективними шляхами оновлення виробничо-технічної бази АПК, на нашу думку, може бути всебічна державна підтримка виробництва сільськогосподарської техніки та обладнання на основі інноваційного розвитку машинобудування й відповідної компонентної бази. Нині діє Програма часткової компенсації вартості української техніки та обладнання. Вона спрямована не лише на збільшення попиту на техніку шляхом здешевлення її вартості, а й на підвищення конкурентоспроможності виробників на основі впровадження передових технологій, що стає можливим за рахунок додаткових коштів від продажу техніки.

У 2017 році протягом кількох місяців після впровадження цієї програми, яка фактично стартувала з вересня, 1220 аграріїв отримали компенсацію за 2906 одиниць техніки й обладнання. На сьогодні вже не 20, а 25% компенсації, а в переліку техніки та обладнання вже не 40, а 116 підприємств-виробників і не 792, а 7586 найменувань товарів. Це свідчить про довіру і машинобудівників, і аграріїв до цієї ініціативи уряду.

Українські сільгоспмашинобудівники власними силами модернізують виробництва задля збільшення якості та технічних переваг продукції, створюють нові робочі місця з гідною оплатою праці та сплачують податки до бюджетів усіх рівнів. Вони забезпечують потреби українських аграріїв і формують позитивний імідж України на зовнішніх ринках.

– Але ж потрібні більш дешеві фінансові ресурси? Як бути з цим?

– Названа програма передбачає і це. Ми розуміємо, що в умовах гострої конкурентної боротьби з компаніями інших країн, які мають доступ до дешевих кредитів та користуються різними стимулами та фінансовою підтримкою своїх держав, механізм часткової компенсації вартості став майже єдиною можливістю вибороти місце на внутрішньому ринку України.

Оскільки банки за допомогою урядових програм інших країн пропонують низькі відсоткові ставки – до 10% річних на термін до 7 років, а українська сільгосптехніка і обладнання кредитується під 20-25%, – це підштовхує аграріїв купувати дорожчі іноземні аналоги. Нестача обігових коштів, очікування доходів від нового врожаю, залежність від кон'юнктури світових цін обмежує можливості аграріїв у придбанні вітчизняної техніки, а отже, позбавляє їх права на отримання 25% компенсації.

Для вирішення цієї проблеми експерти Національного комітету з промислового розвитку разом із фахівцями Мінекономрозвитку запропонували механізм часткової компенсації відсотків за кредитами на придбання сільськогосподарської техніки та обладнання українського виробництва. Це дозволить більшому колу аграріїв, особливо малим і середнім підприємствам, скористатися державною підтримкою для прискорення технологічної модернізації парку.

Без сумніву, одночасна дія двох механізмів – часткової компенсації відсотків та вартості – матиме синергетичний ефект: зменшиться залежність від іноземних поставок техніки й обладнання, скоротиться негативне сальдо платіжного балансу, збільшиться додана вартість, кількість і якість робочих місць.

– Якою ви вбачаєте роль наукової аграрної спільноти в розвитку АПК?

– Наукові установи НААН мають бути зосереджені на комерційно затребуваних ринком розробках, які можуть бути швидко перетворені в інноваційні товари чи послуги, тобто в робочі місця. Для цього у співпраці з бізнесом треба визначати напрями дослідницьких робіт.

Уряд на засадах державно-приватного партнерства має фінансувати інноваційні проекти, результати яких дозволять підвищити ефективність не лише сільсько-господарських підприємств, а й машинобудування, харчової, хімічної, легкої, фармацевтичної та інших галузей економіки. Українським компаніям складно конкурувати з транснаціональними корпораціями. Останні, по-перше, витрачають мільярди на дослідження й розробки, по-друге, приходять в Україну з комплексом послуг – технікою, технологіями, посадковим матеріалом, добривами, засобами захисту рослин, дешевими кредитами.

За цих умов завдання НААН – на базі передових біо- та нанотехнологій забезпечити високу конкурентоспроможність своїх розробок. А держава повинна сприяти налагодженню щільних зв'язків між наукою та бізнесом шляхом запровадження стимулюючих фінансових інструментів.

– Як конкретно це має виглядати?

– Необхідно налагодити співпрацю науки з фінансовими посередниками та іншими партнерами для спільного впровадження інновацій. Адже у НААН на сьогодні є що запропонувати. Наприклад, Концепція реформування аграрної науки передбачає розбудову в НААН власної системи інноваційного забезпечення аграрного сектору та розвитку сільських територій. Найближчим часом очікується створення чотирьох міжрегіональних науково-інноваційних центрів, головними завданнями яких стануть такі: налагодження співпраці з місцевими органами влади і самоврядування та суб'єктами аграрного підприємництва; координація наукових установ і закладів освіти з питань впровадження кращих інноваційних розробок; напрацювання механізмів інвестиційного забезпечення, пошуку місцевих ресурсів та іноземних партнерів; розвиток інфраструктури ринку інноваційних продуктів на територіях кожної області. Це надзвичайно складне й комплексне питання, яке вимагає відповідних політичних та організаційно-правових рішень, а також розбудови системи фінансового забезпечення. Над вирішенням цих проблем нині працюють і науковці, і уряд.

А ще Національна академія аграрних наук підготувала комплексну програму реформування аграрної науки, в якій передбачені напрямки кращого інтегрування науки з господарською практикою, розбудови інфраструктури інноваційного забезпечення розвитку аграрного сектору й сільської місцевості, вдосконалення співпраці з місцевими органами влади й самоврядування та аграрного підприємництва, що надзвичайно важливо в умовах децентралізації влади в Україні.



Такі проекти вчених є надзвичайно важливими!

– Якщо так, то які форми співпраці НААН України та бізнесу допоможуть збільшити інноваційність рослинництва й тваринництва у вітчизняному АПК?

– Зрозуміло, що в сучасних умовах використання нових форм взаємодії установ НААН з аграрними підприємствами значною мірою здатне покращити інноваційний процес у рослинницькій і тваринницькій галузях. На нашу думку, новими ефективними інституційними формами взаємодії на сьогодні в цьому питанні є науково-виробничі кластери, демонстраційні полігони, а також спільні державно-приватні підприємницькі й дослідницькі асоціації, які і є новими формами управління циклом «наука – техніка – виробництво». Для цього напрацьована відповідна законодавча база та практикуються механізми їх реалізації.

Також ефективною формою буде створення й розвиток регіональних наукових центрів, техно- та наукових парків у напрямі підвищення ролі локальних виробничих систем у формуванні інноваційної економіки. Важливим є використання можливостей, які передбачені заходами в рамках Угоди про асоціацію України з ЄС, зокрема кооперація щодо впровадження інновацій та трансферу технологій, залучення української аграрної науки до Європейського дослідницького простору, спільна реалізація наукових програм, удосконалення системи захисту інтелектуальної власності тощо.

Безумовно, все це має спрямовуватися на сприяння аграрному підприємству, підвищувати його конкурентоспроможність на глобальних ринках.

Уряд докладає чимало зусиль, адже у цій сфері є багато викликів і ще більше можливостей.

– Дякуємо вам за інтерв'ю!

Інтерв'ю підготував Василь ГОЛЯН